

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 123 2002

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Ingemar Algulin, Anders Cullhed, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word for Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2003 och för recensioner 1 september 2003.

Från och med denna årgång av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

ISBN 91-87666-20-0

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2003

at der intet Mysterium var". Eller i "Et familieselskab i Helsingør" hvor vi møder to fabelagtige søstre, som ikke har mistet troen på fantasins udtømmelige ressourcer: "Realiteterne var uden Betydning. De havde siddet inde med alle Mulighederne, og havde aldrig opgivet en eneste af dem for at gøre et definitivt Valg og indlade sig med en begrænset Realitet". Blixen forsvare tydeligvis en sådan disposition og udviser i det hele taget stor forståelse for den spleen, som ligger til grund for en sådan indstilling til tilværelsen.

Hans-Göran Ekman betræder ikke nye stier, men *Karen Blixens paradokser* indeholder mange fine iagttagelser. Således når det vises, hvordan Blixen med en ofte genkommende sproglig vending, "som om", baner vej for sammenligninger, som først og fremmest giver hende mulighed for at inddrage det litterære arsenal hun så flittigt låner fra og den billedkunst, som hun – som også Ekman er inde på – i så høj grad står i gæld til. Har man sagt "som om" kan man som Nozdrefs kok gå frem efter "øjeblikkets indskydelse", drage sammenligninger og meget ofte igennem disse aktivere det barokke materiale, som Ekman har beskrevet det. For læseren skaber disse sammenligninger snart distance, snart identifikation, og – kunne man tilføje – efterlader ham eller hende i alvorlig tvivl om, hvorvidt det hele er alvor eller ironi.

Charlotte Engberg

Derwent May, *Critical Times. The History of the Times Literary Supplement*. Harper Collins. London 2001.

1785 utgav affärsmannen John Walter första numret av tidningen *The Daily Universal Register*, som från nyårsdagen 1788 bytte namn till *The Times*. Den vände sig i första hand till köpmän och upplät åtskilligt utrymme till annonser. Först med sonen John Walter II blev tidningen 1803 en maktfaktor att räkna med. Nu infördes teaterkritik samt en ny mekanisk process med ångdrivna cylinderpressar som till att börja med tredubbade antalet tryckta tidningsexemplar per timme. Ett nät av utrikeskorrespondenter byggdes också upp. Under redaktören Thomas Barnes' ledning blev tidningen den nationella institution den är än idag. Brev från läsarna infördes och samtliga artiklar var osignerade. Sidantalet steg från fyra

till ibland sexton ark. Upplagan var mer än dubbel så stor som samtliga övriga engelska morgontidningar tillsammans. Målgruppen var den bildade konservativa medelklassen. Tidningens makt var sådan att den i stora delar kunde diktera regeringens politik, i varje fall om man får tro Hakon Stangerups framställning i *Avisens Historie* (1973; vol. I, s. 311 f.).

Under senare delen av 1800-talet förlorade *Times* sin suveräna position och upplagan sjönk. John Walter III insåg att tidningen inte kunde konkurrera med de nya billiga penny-bladen, utan att man i stället skulle satsa på kvalitet och inflytande. Han förnyade också tryckningstekniken genom införandet av rotationspressen. Ändå fortsatte upplagan att sjunka. En kort tid försvann *Times* ur dynastin Walters maktsfär. Arthur Walter ville sälja tidningen och 1908 lyckades Alfred Harmsworth, adlad Lord Northcliffe, efter en kampanj fylld av hemliga möten, kodade meddelanden och bulvaner ta kontroll över den. Det medförde emellertid en av de större kriserna i *Times'* historia eftersom Northcliffe – till skillnad från tidigare och senare ägare med undantag av den nuvarande – inte tillät redaktionen att agera fritt och oberoende. Under femton års tid låg han och tidningsmännen i oavbrutet krig med varandra, samtidigt som tidningen blev ekonomiskt bärkraftig. Den skulle hädanefter också enligt ägarens nya policy innehålla kortare och mer lättsmälta reportage och ledare. Vidare sänktes priset – ett finansiellt vågspel som dock lyckades. Northcliffe drog sig inte för att angripa den sittande regeringen under första världskriget och peka på grava missförhållanden i krigföringen. Utvecklingen gav honom rätt. Det ter sig helt konsekvent att han med sin fåfånga och sina oberäkneliga lynnesskiftningar, förvirrande och hänfulla dagliga bulletiner, skulle sluta sina dagar i megalomani och fullt utvecklat vansinne.

Vid Northcliffes död 1922 måste hans bror Lord Rothermere sälja *Times* till John Walter IV, som enligt kontrakt hade återköpsrätt. Tillsammans med major J.J. Astor lyckades de nya ägarna återta publikationens ledande ställning. Typografi och maskinpark förnyades och den anonymitetsprincip som Northcliffe stundvis brutit mot återställdes. Annonserna försvann från förstasidan som i stället innehöll nyheter och bilder. 1966 tvingades sonen Gavin Astor av ekonomiska skäl sälja tidningen till Lord Thomson of Fleet. Dennes son Kenneth, som

aldrig haft någon personlig relation till den, tröttnade på de ständiga strejkerna och sålde *Times* i januari 1981 till Rupert Murdoch.

Den utförligaste redogörelsen för tidningens historia är *The History of the Times*, som hittills utkommit i sex volymer (1935–1995) och går fram till och med Thomson-eran 1966–1981.

Tidningen har även avsatt några sidoskott: *Times Educational Supplement*, *Times Higher Educational Supplement* samt *Times Literary Supplement* (TLS). Den sistnämnda utges sedan 1966 av syndikatet Times Newspapers Ltd. och har nu genom författaren, journalisten och den tidigare medarbetaren Derwent May fått sin krönika skrivna lagom till hundraårsdagen.

Enligt legenden föddes tidningen närmast av slump och förbiseende under den på grund av boerkriget extremt långvariga parlamentssessionen 1902. Referaten härifrån blev så många och utförliga att man beslutade sig för att temporärt ge ut en veckotidning som kunde ge plats åt de bokanmälningar som inte kunde beredas utrymme i huvudorganet. I ett privatbrev erinrar sig tidningsmannen Bruce Richmond, den förste chefredaktören för TLS, att han vid parlamentsöverläggningarnas slut oroade sig för vad som skulle hända med den nya publikationen. Ledningen tycktes ha glömt den för andra och viktigare göromål och av en överordnad fick han rådet att inte påminna någon om förhållandet, så utgivningen fortsatte. May vill dock hävda att man redan från början var inställd på en permanent utgivning och att Moberly Bell, ”manager of *The Times*” och ansvarig för utnämningar och ekonomi, räknade med att den såsom varande gratis skulle öka försäljningen av dagstidningen. Det blev också mycket riktigt en stor framgång under de första åren.

May har disponerat sin 550-sidiga översikt i femton kapitel ägnade var och en av de hittills åtta chefredaktörernas anställningsperioder. Nestorn Bruce Richmond, som innehade befattningen mer än dubbelt så lång tid som någon av sina efterföljare, d. v. s. fram till år 1938, ägnas som sig bör de inledande åtta kapitlen, nästan hälften av volymen. Dessa spjälkas i sin tur i smärre partier rörande skönlitterär prosa, lyrik, politiska biografier, historiska verk om samtiden eller det förgångna, filosofi, insändaravdelningar o. s. v., ibland varvade i flera lager. Allt ramas sedan in av små skisser över de viktigaste världshändelserna och givenheterna på hemmafronten.

Skribenterna hämtades från tre håll: från huvudorganet *Times*, från frilansande journalister i den edwardianska tidningsvärlden och – viktigast – utifrån en långsamt uppbyggd kärna av pålitliga statsmän, forskare och kyrkoledare. De tongivande medarbetarna under pionjärtiden hade en gedigen bakgrund och var klassiskt och/eller teologiskt utbildade. Många var därtill medlemmar i Athenaeum-klubben. (Också framöver rekryterades personalen från kamratrekar i Eton, Oxford och Cambridge.) Men Richmond var också högst angelägen om att ta tillvara även icke-akademiska skribenter. – Litteraturbegreppet har alltid tolkats liberalt och recensionerna behandlar – vid sidan av skrifter från skönlitteraturens olika gener – även vetenskapliga verk inom humaniora och naturvetenskap. Men här publiceras också nyskrivna dikter och kortprosa jämte kritik av teateruppsättningar, konstutställningar och musikframföranden. Studier i ornitologi, trädgårdsskötsel och socialt-politiska företeelser samsas med varandra på ett ibland tjusande bohemiskt vis. Emellanåt publiceras och ventileras mer eller mindre uppsesväckande fynd av tidigare okända brev och texter.

När en sådan uppsättning starka viljor och egensinniga personligheter möts blir givetvis konflikterna legio. En röd tråd i den brokiga historiken handlar om fejder, intriger och kampanjer av de mest skiftande slag: motsättningen mellan ägare och tidning, vilken dock med undantag för Northcliffes demoniska välde, tycks ha varit förvånande friktionsfritt; mellan redaktionerna på *Times* och *TLS* å ena sidan och deras respektive medarbetare samt dessutom dragkampen mellan dessa två; stridigheterna med arbetarna sinsemellan längre ned i hierarkin. Oheliga allianser bildas och avlöser varandra i tät följd och maktkonstellationerna skiftar oavbrutet. Därutöver förekommer bataljer mellan *TLS* och annonsörer, bokförsäljare och förlag (”Bokkriger” vid slutet av 1910-talet). Fackliga tvister är inte sällsynta och inte heller stämningsprocesser vid domstol.

En av ledstjärnorna för Richmond var att *TLS* måste vända sig till två sorters publik och därmed ge lika utrymme åt två disparata texttyper: skön konst och populärkultur, akademisk lärdom och den vanlige läsarens intresse, böcker av bestående värde och efemär dagsländediktning, konservativ, traditionell litteratur och radikal,

provokativ och nydanande. Han förefaller ha lyckats med denna balansgång.

Utrikespolitiken tar stor plats till skillnad från de inrikespolitiska frågorna under denna tid. Som huvudfiender betraktas Österrike-Ungern och Tyskland. Den glödande tron på och försvaret för imperiets lysande framtid falnar efter hand. När världskriget bryter ut domineras sidorna av anmälningar som på ett eller annat sätt har med väpnade konflikter att göra: patriotiska poem, biografier om Napoleon och Garibaldi, artiklar om ryska litterära gestalter och om fransk poesi från kriget mot Tyskland 1870–71 o. s. v. Mest uppmärksammas blev en genom flera år gående serie predikningar av Arthur Clutton-Brock under temat att England deltog i ett moraliskt rättfärdigt krig men att det gällde att vara observant på att man noga följde årens diktat. Den ryska revolutionen hälsades med entusiasm för att efterträdas av en mer ambivalent inställning och slutligen rent avståndstagande. – Några decennier senare visar tidningen upp en förvånande konsilient attityd till den italienska fascismen och den tyska nazismen. De nya regimerna kunde kanske garantera den stabilitet som Europa nu behövde. Så hoppades man i varje fall fram till Hitlers maktövertagande då tonen skärptes. Antisemitismen i ideologin hade man tidigt pekat på.

Under Northcliffes egid avlider många av det gamla gardet medan andra tvingas avgå under förödmjukande former. Det tycktes som om det som en gång var tidningens etos var på väg att försvinna. *TLS'* framtid var osäker. 1914 stod den för första gången på egna ben och såldes separat från *Times*. Åtta år senare funderar Northcliffe på att ställa in dess utgivning. Anledningen var att den var för bra och kom att rivalisera med moderpublikationen! Antalet prenumeranter från USA ökade, liksom bidragen från den akademiska världen.

Från och med den 7 januari 1975 var samtliga artiklar i *TLS* signerade. Den tidigare anonymitetsprincipen, från vilken man gjorde avsteg när det gällde böcker som *Times* gav ut, hade givit ett skenbart intryck av att tidningen talade med en stämman och att total enighet rådde. Fördelarna med denna strategi var många: diplomater och politiker kunde tala rent ut mot det egna partiet eller regeringens intressen utan att behöva riskera repressalier. Faran för vänskapskorruption minskade och May ger åtskilliga exempel på hur

goda vänner i privatlivet under denna täckmantel kunde gå till våldsamt angrepp mot varandra i spalterna. *TLS* visade inte heller någon som helst misskund med behandlingen av de egna medarbetarnas skrifter. Kända skribenter hade inget överläge gentemot okända förmågor. Å andra sidan gick man miste om en del bidragsgivare eftersom dessa var angelägna om att se sina namn i tryck. (En av anledningarna till att principen så småningom övergavs var att *TLS* blev alltmer akademisk och att författarna krävde att deras alster skulle kunna tillfogas meritlistor för befordring.) Givetvis förelåg också en risk att anonymiteten kunde utnyttjas för att vinna personliga fördelar. Detta tycks i stora delar ha undvikits även om May refererar ett tragiskt fall där recensenten medvetet förstörde en vetenskapsmans karriär för att i stället subtilt framhäva sin egen typ av forskning (s. 181 f.).

Välskrivna bokanmälningar, där gränsen mellan kvickhet och elakhet ibland är svår att dra, har alltsedan begynnelsen varit *TLS'* signum. Richmond hade tidigt en säregen förmåga att dra till sig de största begåvningarna, vilka här nu avslöjas. Till den första uppsättningen kritiker hörde bland andra Arthur Quiller-Couch, sedermera adlad och professor i Cambridge, Edmund Gosse, expert på skandinavisk litteratur, Virginia Woolf, som under flera år författade nästan ett femtiotal bidrag per år, Percy Lubbock och John Middleton Murry. Det är intressant att notera att det fanns fem kvinnliga skribenter i den första stamtruppen, främst av dem Mary Duclaux, som gick i bräschen för Prousts *Du Côté de chez Swann* redan 1913.

Joseph Conrads böcker fick ett strävt mottagande till skillnad från Manns *Buddenbrooks*. Märkligast är kanske att Ezra Pound, T. S. Eliot och W. B. Yeats avspisades totalt. Med tiden kom den sistnämndes storhet att erkännas och Eliot bidrog omsider med en rad artiklar i avsikt att bryta den opposition mot sin egen diktning han tyckte sig se i vissa av Londons litterära kottierier. Men samarbetet blev sporadiskt och knappast långvarigt eftersom Eliot värjde sig mot den brist på förståelse för den nya poesin han tyckte sig finna i tidningen. Inte heller Stéphane Mallarmé fann nåd i kritikernas ögon. Den senare hade glömt att det fanns människor och en värld utanför pennan, pappret och orden. Man noterade tidigt Italo Svevos och Franz Kafkas inträde på den litterära arenan, men anti-hjälten hos den

förre förstod man sig inte på. De engelska 30-talslyrikerna – W.H. Auden, Stephen Spender, C. Day Lewis och Louis MacNeice – omnämndes regelbundet men sällan i översvallande tonfall. Överhuvudtaget tycks en av Richmonds svagheter ha varit avsaknaden av uppskattning av den nya poesin och prosan. Nykritiken från Cambridge, med dess krav på intensivt studium av vad som verkligen stod i texterna, välkomnades däremot med vissa reservationer och Richmond var också framsynt nog att recensera Dorothy Sayers, P.G. Wodehouse samt Tolkien. Den senares *The Hobbit* tycks ha fått ett av de mest hänfödda omnämmanden som publicerats i *TLS*.

May noterar helt riktigt en skillnad i inställning hos de kritikergenerationer som nu avlöste varandra och som Richmond med avsikt lät kollidera. Det äldre gardet var *belles-lettristes* och sökte någon sorts njutning och positiv moral i dikten. Satir stod man oförstående inför liksom för de yngres analytiska vilja och större förmåga att läsa av texterna och inte nöja sig med vaga intryck. De stora diktarnas verksamhet sträckte sig ofta över flera redaktörsskeden och de recenserades därför av kritiker med skilda utgångspunkter. Översikten speglar därför olika perioders kulturella klimat och de därmed förbundna författarskapens skiftande konjunkturer.

Av mellankrigsgenerationens många diktare var, egendomligt nog kan man tycka, D.H. Lawrence den som uppskattades mest. Den bitske för att inte säga koleriske Evelyn Waugh hade oturen att två gånger presenteras som "Miss Evelyn Waugh" och saken blev inte bättre av att hans roman *Vile Bodies* från 1930 annonserades som författad av den vid denna tid mer framgångsrike och av Evelyn avskydde brodern Alec! Graham Greene och Anthony Powell, den senare med tiden huvudrecensent för utgivna romaner och "fiction reviews editor", stod också högt i kurs.

Vill man med några korta ord peka på nyheter och förändringar under de följande chefredaktörerna, vilka med få undantag var ovilliga att besätta tjänsten, kan man nämna D.L. Murrays försök under krigsåren att göra tidningen enklare och mer läsbar. Det spred sig också till den språkliga utformningen som förlorade mycket av den forna stramheten och elegansen. Engelska läsare fick också en första introduktion till fransk existentialism via en artikel om Sartres *La Nausée*.

Några historiker som Richmond hade fört fram – G.M. Trevelyan och A.L. Rowse – fick nu större utrymme, liksom den stridbare John Sparrow, i sinom tid "warden" för All Souls i Oxford, som aldrig drog sig undan ett tillfälle till verbala bataljer och inte sällan provocerade fram dem. Den autokratiska ledarstilen dominerade ännu. En springpojke kunde avskedas på stående fot om han hade haft djärvheten att använda sig av hissen. Allt skulle vara perfekt och när i ett citat från Milton ordet "verse" förekom i stället för det korrekta "rhyme" eller när stavningen "Beudelaire" en gång påträffades utbröt "a frightful hullabaloo". Men stämningen var på väg att luckras upp i och med att tiderna ändrades. Murrays efterträdare Stanley Morison hade börjat som typograf, Arthur Crook som kontorsbud.

Morison introducerade två rivaliserande historiker, den vänsterinriktade A.J.P. Taylor och högermannen H.R. Trevor-Roper. Företrädare för denna disciplin förefaller ha varit särdeles grälsjuka och slag växlades likaledes mellan E.H. Carr, som sympatiserade med Labour och Sovjetunionen och hävdade att den kapitalistiska och liberala eran med dess tro på individen var över och skulle ersättas av kollektivets tidsålder, och Lewis Namier som varnade för vad Carr förordade. Den sedermera som storspion avslöjade Anthony Blunt medverkade med konstartiklar.

Morison hade skrutit med att han gjort *TLS* svårare att läsa. Hans efterträdare Alan Pryce-Jones gick motsatt väg och hade en helt annan social förankring. I hans dagböcker förekommer ofta noteringarna: "Åt middag på Windsor med mamma, pappa, drottningen och drottningmodern". Det påstods att om hans namn inte nämndes i tidningarna bland gästerna vid hovets tillställningar var det ändå Alan som åsyftades med den avslutande formuleringen "et al". Liksom sin föregångare var han katolik. Skönlitterär prosa (John Wain, Kingsley Amis, Iris Murdoch, William Golding) och lyrik (framförallt Philip Larkin som ställdes mot 40-talets bleka nyromantik) uppmärksammades mer och mer. Barnlitteraturen fick också en egen avdelning, vilken tyvärr lades ner under 90-talet. Robert Musils *Der Mann ohne Eigenschaften* hade omtalats så tidigt som 1931 och blev nu föremål för veritabla hyllningsartiklar. Till de 1600 nya bidragsgivare som rekryterades under Pryce-Jones elvaåriga regim räknades Julian Symons och Isaac Deutscher. Det var också nu som den

till synes oändliga fejden mellan *TLS* och F.R. Leavis tog sin början.

Arthur Crooks stora scoop var publicerandet av valda delar av det försvunna manuskriptet till *The Waste Land* 1968. Valerie Eliot hade erbjudits 60 000 dollar av ett amerikanskt förlag men föredrog att ge det till *TLS* för hundra pund. Solzjenitsyn och Günter Grass var de ledande utländska stjärnorna, medan V.S. Naipaul och Muriel Spark hyllades på hemmafronten samtidigt som Murdochs rykte dalade. Med undantag för Larkin hade de övriga lyrikerna svårt att finnas kvar. Seamus Heaney skulle få vänta på ett erkännande och Ted Hughes nådde knappast fram så långt. I gengäld inledde han sin decennielånga strid mot de forskare som enligt hans mening vantolkat hans äktenskap med Sylvia Plath. Den sexuella frispråkigheten ökade vilket gav den alltid stridsbenägne John Sparrow anledning att i en till synes seriös insändare ge en obscen tolkning av Miltons berömda sonett "On his Blindness". Avsikten var närmast att driva med benägenheten att läsa in sexualia i de mest allmogliga yttranden. Portalfigurer som Isaiah Berlin och George Steiner blev nya bidragsgivare.

Den senaste tjugofemårsperioden, som inleddes med John Gross' redaktörsskap, följt av Jeremy Treglowns och Ferdinand Mounts, omfattar volymens avslutande fjärdedel och känns mindre intressant. Det kan dels bero på en viss övermättnad från läsarens sida – citaten överflödar och likaså personuppgifterna (namnregistret upptar knappt femtio dubbelspaltiga sidor) – dels på att skribenternas anonymitet nu hävts (endast ett fåtal av de över tusen ännu levande medarbetare som tillfrågades vägrade att namngivas), vilket kan ha medfört en större försiktighet och en mildare ton i formuleringarna. May kan inte heller längre vädja till den naturliga nyfikenheten hos publiken.

Under John Gross' tid avvecklades den anonymitet som hade diskuterats under lång tid. Stephen Spender hade till exempel bidragit med en signerad artikel där den togs i försvar! Den enkla principen var nu att man måste vara direkt ansvarig för vad man skrivit. Tidningen blev också mer akademisk och U.S.A.-orienterad. Kvinnliga prosaister var samtidigt på frammarsch (Margaret Drabble och hennes syster A. S. Byatt, Beryl Bainbridge samt den nyupptäckta Barbara Pym, som kunde tacka bland andra Philip Larkin för återupprättelsen). En

ny generation manliga romandiktare tog plats på parnassen (Martin Amis, Ian McEwan och Salman Rushdie). Bland författare av kriminalromaner nämndes Colin Dexter med särskild respekt, bland lyrikerna Paul Muldoon, John Ashbery och Joseph Brodsky. Men den viktigaste händelsen var nog de fackliga motsättningar som medförde att *TLS* inte kom ut från december 1978 och ett år framåt.

Treglown fortsatte med serierna "NB", ett slags satirisk litterär dagbok, och "Freelance", förbehållen författare, men gav också bevakningen av TV och konst en kraftigare profil. Debatter om litteraturteori hade förekommit i spalterna sedan länge men nu stod krutröken tät över det slagfält där strukturalister, post-strukturalister – där den dekonstruktionistiska falangen hävdade att en text inte betydde någonting, den pragmatiska att den kunde betyda vad som helst – och feminister drabbade samman. Inställningen var på det hela taget skeptisk eller till och med helt avvisande.

Den nuvarande chefredaktören Mount, som självfallet är baronet, tog upp politisk litteratur och debatt mer än föregångarna, och naturvetenskaperna fick en mer framträdande position. Förändringarna kan delvis bero på att engelsk skönlitteratur tycks ha stagnerat under 90-talet. De mer intensiva meningsutbytena rörde nu som förr litteraturteori, Hughes'-Plaths äktenskap samt det nytillkomna gräset om Larkins person och diktning. Manfallet i författarpopulationen var stort. Till de avlidna hörde Graham Greene, William Golding, Anthony Burgess, Iris Murdoch och Kingsley Amis vilka alla bestods med tämligen njugga och griniga minnesartiklar, ett öde som endast Anthony Powell undgick. Strax efter millennieskiftet såldes *TLS* i 35 000 exemplar, 10 000 mer än när Mount tillträdde, trots konkurrens från *New York Review of Books* och *London Review of Books*. Två tredjedelar av läsarna var prenumeranter och lika många bodde utanför England.

Engelsmännen är onekligen ett folk med en osedvanligt stor anhopning charmerande excentriker. Man kan inte undgå intrycket att insändarskribenter och medarbetare i *TLS* utgör ett koncentrat av uppseendeväckande mänskliga egenheter och fobier. För att göra den faktsäckade översikten mer njutbar lättar May upp framställningen med inflikade episoder och anekdoter som ger prov på engelsk menta-

litet och skämtlygne. Våldsamma debatter flammade under åren upp över frågor rörande Jeanne d'Arc (Var hon ett verktyg för politiker och präster?) och Shakespeare (Varför lät han Falstaffs trasarmé marschera till Bridgewater via Shrewsbury och inte genom Stratford?). Anarkisten Nicolas Walter hade för vana att infoga "eller Kropotkin", alternativt "till skillnad från Kropotkin" i de korrekturen han läste. I en antikvarisk artikel efterlyste Eric Korn böcker som flitigt efterfrågades av samlare: "Morgan Forced Her by Howard Zend; *Up, Dyke!* by the Witches of Eastwick Collective, and Pat Moss on The Isle of St. John" (s. 468). En prästman som recenserade en bok om födelsekontroll fann den hälsosam och ren, och, tillade han förnöjt, "the sensualist will find nothing attractive in the volume" (s. 140). Till avdelningen fatala felbedömningar kan fogas den kritiker som beträffande *The Wind in the Willows* konstaterade han den inte hade någonting att ge barn eller vuxna och "as a contribution to natural history the work is negligible" (s. 77).

Mays krönika är en läsfest och en guldgruva av information. Han beskriver, utöver vad som redan sagts, hur tidningen skiftat lay-out genom decennierna, upplagor, sidomfång och prissättning, medarbetarnas honorar (oftast betydligt lägre än andra tidningars), kampen om annonserna, ekonomiska vinster och förluster, typer av illustrationer, de ledande medarbetarnas bakgrund och framtida karriärer samt åtskilligt annat. I ett förord framhåller han att översikten inte är analytisk utan en kombination av socialhistoria, intellektuell historia och personhistoria, vilken dock kunde ha sett helt annorlunda ut om han valt att låta andra röster komma till tals bland recensenter och recenserade. Resultatet har ändå blivit en monumental, överdådig och i det stora hela mycket underhållande resumé av det förra seklets mäktigaste kulturella faser och personligheter, ett panorama över världen ur brittiskt perspektiv.

Pär Hellström

Tomas Forser, *Kritik av kritiken. 1900-talets svenska litteraturkritik*. Anthopos. Gråbo 2002.

Kritikens roll i det litterära systemet har utan tvivel fått större uppmärksamhet under senare decennier. Ändå framstår forskningen om 1900-talets svenska litteraturkritik alljämt som rela-

tivt försummad. Också i litteraturhistorieskrivningen är kritiken marginaliserad. För alla som ägnar sig åt forskning om kritik är Per Rydén omfattande verk *Domedagar* (1987) grundläggande och oundgängligt. Det arbetet sträcker sig över en 100-årsperiod med startpunkt i 1880-talet. Andra forskare har studerat enskilda kritiker och deras verksamhet eller behandlat mer avgränsade tidsperioder såsom Mats Jansson i sin noggranna genomgång av 1940-talets svenska litteraturkritik i *Kritisk tidspegel* (1998). Översikter av litteraturkritik har också presenterats, bl. a. av Sven Nilsson som studerat kulturbevakningen i dagspressen och framväxten av tidningarnas fasta kulturavdelningar under 1800- och 1900-talen.

När Tomas Forser väljer att granska litteraturkritikens roll i dagspressen under 1900-talet framhåller han Rydén's arbete som en av sina inspirationskällor. Forser har ambitionen att inte bara granska en enskild kritikers bedömningar eller studera hur ett enskilt författarskap bedömts. Istället vill han "ur olika perspektiv betrakta och diskutera aktiviteten på fältet" (s. 14). Stort utrymme ägnas åt att skildra kultursidorernas framväxt och kritikens utveckling i 1900-talets press. I övrigt ges både en historieskrivning och en analys av olika sätt att systematisera begreppet kritik. Så granskas t. ex. kritiken som texttyp, recensionsgenrens publicistiska villkor, genrens formhistoria, dess retoriska grepp samt det värderingssystem som kritikens bedömningar utgår från. Kapitlet "Vinden vänder" är en fängslande receptionsanalytisk studie av hur den norske författaren Kjell Askildsens novellkonst behandlats i dagspressen. I ett Appendix betitlat "Till bords med de bästa", konkretiseras framställningen med fem för perioden typiska recensioner skrivna av Fredrik Böök, Klara Johanson, Erik Lindegren, Olof Lagercrantz och Bengt Holmqvist. Arbetet innehåller också en tolv i topp lista över de enligt Forser mest meriterade kritikerna från 1900-talet. Den enda kvinnan bland dessa tolv är Madeleine Gustafsson. Dessutom ingår en kommenterad bibliografi i urval över svenska och utländska studier av dels kritik i allmänhet, dels litteraturkritik som dagskritik.

Kritik av kritiken är till stora delar en empirisk undersökning av ett stort pressmaterial. Forser ser kritiken som ett litteratursociologiskt fenomen, d. v. s. en textproduktion inom den litterära institutionen (s. 138). Med hjälp av